

них джерел і недовіра державної фінансової підтримки, а залучення приватних інвестицій малоефективне через збитковість суб'єктів господарювання (жоден з інвесторів не захоче вкласти кошти в нерентабельну галузь). Тому, використання ефективних механізмів публічно-приватного партнерства є стратегічним вектором розвитку фінансового забезпечення підприємств, а практики підвищення собівартості в найближчому майбутньому, на нашу думку, не уникнути, оскільки це єдиний механізм відшкодування витрат діяльності, а відтак – функціонування підприємств.

Петрушка О. В.

здобувач кафедри фінансів

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Функціонування фінансової системи країни відбувається під впливом великої кількості чинників. Дослідники вже давно звернули увагу на те, що поведінка економічних суб'єктів доволі часто не відповідає прагматичним принципам раціональної діяльності. Складність економічного аналізу фінансової діяльності суб'єктів господарських відносин полягає, зокрема, в тому, що одержання власної вигоди є лише одним із багатьох чинників (не завжди домінуючим), які визначають поведінку як окремих осіб і домогосподарств, так і підприємств, держави та ін. учасників економічної системи. Враховуючи зазначене, з метою з'ясування закономірностей функціонування фінансової системи, дослідники увагу звернули на наявність різноманітних формальних і неформальних норм, які визначають ту чи іншу діяльність економічних суб'єктів. Таким чином, вивчення правил поведінки економічних суб'єктів, зокрема, традицій, звичаїв, офіційних норм, стало предметом не лише публіцистичних публікацій, а слугувало темою глибоких фундаментальних досліджень економічної та фінансової науки. Підтвердженням цього є те, що американському ученому Дагласу Норту, який зробив значний вклад у розвиток інституціоналізму, у 1993 р. було присуджено Нобелівську премію з економіки. В останні роки інституціоналізм став одним з провідних напрямків економічної теорії.

Пенсійна система кожної країни з ринковою економікою передбачає тісну взаємодію різноманітних економічних агентів, основними з яких є працівники, роботодавці і держава. З'ясовуючи закономірності побудови

фінансових основ їхньої взаємодії не можна не враховувати наявні інституційні передумови для такої діяльності. Значення цього важливого чинника зростає в період реформування пенсійної системи. Адже в цей час відбувається зміна не лише внутрішньої структури системи пенсійного забезпечення, але й спостерігається трансформація економічних інституцій, які впливають на фінансову діяльність суб'єктів пенсійної системи. В цих умовах державне пенсійне страхування розвивається під впливом тих чи інституцій, сформованих у країні.

В економічній літературі зустрічаються різні пояснення поняття “інституції”. Так, один із родоначальників інституціоналізму Т. Веблен, економічні інституції визначав як комплекс звичних способів мислення і загальноприйнятої поведінки [1, с. 635]. Дещо чіткіше визначення було надане Г. Шмоллером, а саме: певний порядок суспільного життя, спрямований на досягнення певної цілі, що забезпечує міцну основу для цілеспрямованої діяльності [2, с. 60]. Схоже визначення терміну інституцій знаходимо у класичних працях Д. Норта, де це поняття визначається як правила гри в суспільстві або, точніше, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію у певне річище [3, с. 11]. Аналізуючи наявні визначення, слід зауважити, що в них інституції трактуються як цілком природна властивість функціонування суспільства, а саме, впорядкована діяльність певної спільноти. При цьому важливо вказати на те, що дія інституцій має цілеспрямований характер, відповідно, може бути орієнтована на досягнення певної мети.

У сучасних дослідженнях сутності поняття інституції доволі часто зустрічаються складні трактування цієї економічної категорії. Так, російські вчені Ю. Ольсевич і В. Мазарчук, інституції розглядають як поєднання стійких норм і правил, що визначають поведінку людей та певних формальних організацій (фірм, установ, держава, партії, профспілки та ін.) [4, с. 51]. На нашу думку, запропоноване науковцями визначення не суперечить вживаним у наукових дослідженнях тлумаченням поняття “інституції”, оскільки організація певних суб'єктів у певні об'єднання неодмінно передбачає певні стійкі правила взаємодії.

Певним чином розвиває тлумачення російських науковців позиція англійського економіста Г. Бортіс. Так, у проведеному дослідженні, вчений обґрунтовує доцільність виокремлення двох типів інституцій. Інституції першого типу вступають у дію, коли один, декілька або всі індивіду-

уми спільноти з метою досягнення поставленої цілі постійно ведуть себе або вимушені вести себе однаково (або дуже схоже). Така поведінка регулюється індивідуалістичними інституціями, які зумовлені звичаями та традиціями, які історично склалися, або правовими нормами. Другий тип інституцій – соціальні або суспільні інституції – виникають тоді, коли декілька членів спільноти або спільнота загалом переслідують певні спільні цілі, яких окремо члени спільноти досягти не можуть. В основі соціальних інституцій знаходяться різноманітні форми і правила кооперації людей у спільну діяльність [2, с. 61–62]. Таким чином, запропонований підхід підкреслює важливість розмежування норм і правил, що визначають однакову діяльність різної кількості індивідів та тих норм і правил, що передбачають різнопланову скоординовану діяльність різних суб'єктів.

Узагальнюючи проведене дослідження щодо сутності поняття інституції зробимо висновок, про те, що воно охоплює формальні та неформальні норми, що регламентують відносини між економічними суб'єктами і передбачають наявність відповідних організаційних структур з метою досягнення певних цілей. У державному пенсійному страхуванні інституції набувають специфічних рис, зумовлених особливістю суспільних та економічних відносин у цій сфері. З урахуванням цього, зазначимо, що інституції державного пенсійного страхування регламентують, насамперед, відносини між працівниками, роботодавцями та державою щодо формування та використання спеціалізованого фонду фінансових ресурсів з метою ефективного забезпечення грошовими коштами застрахованих осіб у разі досягнення пенсійного віку, настання інвалідності або смерті. Слід зазначити, що важливе значення при цьому набувають інституції, що забезпечують не лише дії окремих груп суб'єктів економічних відносин, але й ті, що регламентують коопераційні відносини, зокрема, усередині кожної з груп та між самими групами в одній системі. Особлива роль при цьому належить тим нормам і правилам, що забезпечують дієвість участі громадянського суспільства у державному пенсійному страхуванні. Враховуючи велику кількість найманих працівників, які приймають участь у цих економічних відносинах, дуже важливу роль відіграють інституції, що забезпечують ефективне функціонування організацій найманих працівників, в яких на високому рівні забезпечується кооперація діяльності різних учасників з метою належного захисту інтересів цих суб'єктів державного пенсійного страхування.

Проводячи дослідження інституційних основ державного пенсійного страхування в умовах реформування пенсійної системи важливо врахувати також інші суттєві властивості інституцій: по перше, оскільки державне пенсійне страхування носить обов'язковий характер, то у складі інституцій домінують офіційні норми, які відповідним чином юридично оформлені; по друге, дія інституцій державного пенсійного страхування поширюється на всіх людей зокрема та на все суспільство загалом; по третє, оскільки реформування пенсійної системи передбачає запровадження нових і зміну існуючих формальних інституцій, це не завжди супроводжується необхідною трансформацією неформальних інституцій, що породжує необхідність врахування узгодженості формальних і неформальних інституцій, а також часу, потрібного для її досягнення; по четверте, дія інституцій, що регламентують відносини у державному пенсійному страхуванні має як короткострокові, так і довгострокові наслідки для соціального та економічного розвитку.

Таким чином, розуміння специфічних властивостей інституцій державного пенсійного страхування покликане сприяти ґрунтовному з'ясуванню наявних у цій сфері проблем. При цьому, на нашу думку, увагу доцільно приділити дослідженню як формальних, так і неформальних інституцій, адже усі вони впливають на функціонування пенсійної системи.

Список використаних джерел:

1. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / Марк Блауг / Пер. з англ. І. Дзюб. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 670 с.
2. Бортіс Г. Інституції, поведінка та економічна теорія: Внесок до класико-кентіанської політичної економії / Генріх Бортіс / Пер. з англ. Т. Бардадим. – К.: Вид-дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 560 с.
3. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Даглас Норт / Пер. з англ. І. Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
4. Ольсевич Ю. О специфике экономических институтов социальной сферы (теоретический аспект) / Ю. Ольсевич, В. Мазарчук // Вопросы экономики. – 2005. – № 5. – С. 50–64.